

DOI 10.51558/2490-3647.2026.11.1.1261

UDK 327.5:316.48

Primljeno: 22. 02. 2026.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Vasva Smajlović Duranović, Fatima Mahmutović

PERCEPCIJA NASILJA I MIRA STUDENTSKE POPULACIJE FAKULTETA POLITIČKIH NAUKA UNIVERZITETA U SARAJEVU

Fenomeni nasilja i mira predstavljaju važne teorijske i profesionalne kategorije u savremenim društvenim naukama u okviru kojih se obrazuju studenti Fakulteta političkih nauka, posebno na Odsjeku sigurnosnih i mirovnih studija i Odsjeku za socijalni rad. Iako oba odsjeka u svome nastavno-naučnom radu polaze od savremenih teorijskih pristupa, nedovoljno je istraženo u kojoj mjeri studenti internaliziraju ove koncepte, prepoznaju različite oblike nasilja i percipiraju vlastitu profesionalnu odgovornost u izgradnji mira. Rezultati istraživanja provedenog na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu u novembru 2025. godine, primjenom anketnog upitnika, ukazuju na to da studenti oba odsjeka ($n = 159$) jasno razlikuju koncepte pozitivnog i negativnog mira te prepoznaju različite oblike nasilja. Uočene su, međutim, određene razlike s obzirom na odsječku pripadnost: studenti socijalnog rada profesionalni doprinos miru primarno vide kroz rad s pojedincima i zajednicama, dok studenti sigurnosnih i mirovnih studija naglasak stavljaju na institucionalne reforme, uz razlike i u naglašavanju pojedinih oblika nasilja. Ove razlike se odnose prvenstveno na načine profesionalne operacionalizacije mira i nasilja, dok na normativno-vrijednosnom planu postoji visok stepen konvergenije, što potvrđuje postojanje zajedničkog teorijskog i vrijednosnog okvira.

Ključne riječi: mir; nasilje; studentska populacija; Fakultet političkih nauka UNSA; profesionalni identitet

1. UVOD

Nasilje i mir se manifestuju kroz različite društvene, političke, ekonomske i kulturne procese, te predstavljaju centralne analitičke kategorije raznih profesija i nauka. Zbog svoje višedimenzionalnosti ovi pojmovi zahtijevaju interdisciplinarni pristup koji omogućava njihovo sagledavanje iz različitih profesionalnih i teorijskih perspektiva, a za potrebe ovog rada mir i nasilje će se istraživati kroz prizmu sigurnosnih i mirovnih studija i socijalnog rada, odnosno njihove interpretacije u procesu obrazovanja na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. U okviru sigurnosnih i mirovnih studija mir se ne posmatra isključivo kao odsustvo oružanog sukoba ili direktnog nasilja, već kao dinamičan i dugoročan društveni proces usmjeren ka uklanjanju strukturalnih i kulturnih uzroka nasilja, izgradnji pravednih društvenih odnosa i jačanju sigurnosti. Nasilje se, s druge strane, razumijeva kao složen fenomen koji se ne ispoljava samo kroz direktne fizičke ili verbalne akte, već i kroz nejednake društvene strukture, obrasce isključenosti, diskriminacije i legitimizacije nepravde. Socijalni rad, utemeljen na principima ljudskih prava, socijalne pravde, poštivanja različitosti i kolektivne odgovornosti, pozicionira mir kao centralnu vrijednost profesionalnog djelovanja, teorijskog okvira, ali i sistema obrazovanja budućih socijalnih radnika. Mir se posmatra višedimenzionalno, kao proces i kao cilj – proces u okviru kojeg se zadovoljavaju osnovne ljudske (fizičke i socijalne) potrebe svih članova društva, u skladu s dostupnim resursima, ka ostvarenju jednakog i pravednog društva. Nasilje, u kontekstu socijalnog rada, posmatra se kao višedimenzionalno: kroz različite oblike nasilja kojima se socijalni rad bavi, uključujući individualne, porodične i strukturne faktore koji ga uzrokuju, kao i posljedice koje ono ostavlja na žrtve.

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu obrazuje buduće profesionalce koji će u svom radu biti direktno ili indirektno uključeni u procese prevencije nasilja, upravljanja konfliktima i izgradnje mira. Studenti Odsjeka za sigurnosne i mirovne studije, kao i studenti Odsjeka za socijalni rad, tokom svog obrazovanja usvajaju teorijska znanja i vrijednosne okvire koji oblikuju njihovo razumijevanje nasilja, mira i vlastite profesionalne uloge u društvu. Iako se pristupi ovim fenomenima razlikuju u zavisnosti od discipline, zajedničko im je usmjerenje ka zaštiti ljudskog dostojanstva, smanjenju nasilja i unapređenju društvene stabilnosti. Polazeći od toga, ovo istraživanje ima za cilj ispitati percepcije nasilja i mira među studentskom populacijom Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, s posebnim fokusom na način na koji studenti prepoznaju različite oblike nasilja, razumiju koncept mira i povezuju ove pojmove sa svojom budućom profesionalnom praksom.

Istraživanje nastoji utvrditi u kojoj mjeri su studentske percepcije usklađene s dominantnim teorijskim pristupima u sigurnosnim i mirovnim studijama, te da li studenti nasilje prepoznaju isključivo kroz njegove direktne manifestacije ili i kroz njegove strukturne i kulturne dimenzije. Poseban značaj ovog rada ogleda se u činjenici da istražuje stavove budućih stručnjaka čije će profesionalno djelovanje imati direktan uticaj na društvene procese vezane za sigurnost, socijalnu pravdu i izgradnju mira. Razumijevanje načina na koji studenti percipiraju nasilje i mir predstavlja važan korak ka unapređenju obrazovnih programa, ali i ka jačanju kapaciteta društva za prevenciju nasilja i promociju pozitivnog, održivog mira.

2. TEORIJSKI PRISTUPI MIRU

U savremenim društvenim naukama pojam mira predstavlja složen i višedimenzionalan koncept, koji se može tumačiti kroz različite teorijske pristupe. Jedan od najpoznatijih teorijskih koncepata mira uspostavljen je od strane Johana Galtunga, koji se u relevantnoj literaturi često označava kao „otac mirovnih studija“. Galtungov teorijski okvir razlikuje negativan i pozitivan mir, čime značajno proširuje razumijevanje mira u odnosu na tradicionalne pristupe u posmatranju/definiranju mira. U nastavku rada biće detaljnije predstavljen ovaj teorijski kontekst, kao i doprinosi drugih značajnih autora iz oblasti mirovnih studija, među kojima se posebno ističe Oliver Richmond¹. Richmond (2014) također razlikuje užu koncepciju mira, koja se dominantno odnosi na negativan mir, te širu, holističku koncepciju, koja odgovara pozitivnom miru i podrazumijeva inkluzivne, participativne i društveno utemeljene mirovne procese. Uključivanje ovih teorijskih perspektiva omogućava komparativni i kritički pristup razumijevanju mira, te dodatno osnažuje analitički okvir istraživanja. S druge strane, iz perspektive socijalnog rada, mir i nasilje se mogu dovesti u vezu sa ljudskim potrebama, što se također može povezati s Galtungovim teorijskim okvirom, koji se fokusira na ljudsku bezbjednost – ne samo u smislu

1 U ovom radu autorice su se opredijelile da empirijsko istraživanje zasnuju na dva komplementarna teorijska okvira – teoriji mira Johana Galtunga i pristupu Olivera Richmonda. Galtungov pristup korišten je kao teorijski temelj za razumijevanje distinkcije između negativnog i pozitivnog mira, kao i osnovnih oblika nasilja, dok Richmondova perspektiva predstavlja savremenu nadogradnju i reinterpretaciju Galtunga u kontekstu mirovnih studija 21. stoljeća. Polazeći od ovih teorijskih osnova istraživanje je usmjereno na ispitivanje u kojoj mjeri studenti razumiju temeljne koncepte i distinkcije mira i nasilja, što predstavlja nužnu polaznu osnovu za dalju analizu i interpretaciju rezultata. Iz navedenog razloga, autorice se nisu detaljnije upuštale u razmatranje drugih savremenih teorijskih pristupa miru i nasilju, koji svoj puni istraživački potencijal ostvaruju kroz obimnije naučne radove, poput doktorskih disertacija i sličnih studija. Također, važno je naglasiti da ovaj rad predstavlja jedan od pionirskih pokušaja istraživanja razumijevanja mira i nasilja među studentima u kontekstu navedenih odsjeka, čime se nastoji otvoriti prostor za dalja, teorijski i empirijski složenija istraživanja u ovoj oblasti.

odsustva nasilja nad osobom, već i kroz osiguranje uvjeta za zadovoljenje njenih potreba kako bi mogla ostvariti svoj puni lični potencijal (Reardon i Hans 2010). Kada su potrebe zadovoljene, razvija se harmonično društvo, dok njihovo nezadovoljavanje vodi ka nasilju i socijalnim problemima. Da bi se zadovoljile socijalne potrebe i osigurala harmonija, odnosno mir, važno je implementirati paradigmu mira u diskurs socijalnog rada, kako u profesionalnu praksu tako i u obrazovanje budućih socijalnih radnika.

2.1. Mir iz perspektive sigurnosnih i mirovnih studija

U definiranju mira Galtung (1969) polazi od dvije međusobno komplementarne definicije. Prva mir određuje kao odsustvo, odnosno smanjenje svih oblika nasilja, pri čemu se mir konceptualizira u odnosu na nasilje kao njegovu negaciju. U tom smislu, razumijevanje mira nužno podrazumijeva prethodno razumijevanje nasilja, budući da se mir može odrediti tek kroz analizu njemu suprotnog fenomena.

Druga definicija mir posmatra u odnosu na sukob, te ga definiše kao kontekst u kojem se sukobi odvijaju na nenasilan način i kreativno se transformišu. Prema ovom shvatanju, sukob se ne smatra nužno negativnim društvenim fenomenom, već neizbježnim dijelom društvenih odnosa, dok se mir ogleda u načinu na koji se sukobima upravlja, kako se razrješavaju i transformišu bez upotrebe nasilja (Galtung 1969). Obje definicije mira jasno su usmjerene na ljudska bića unutar društvenog okruženja, naglašavajući društvenu dimenziju mira i njegovu nerazdvojivost od društvenih odnosa, struktura i procesa. Time Galtungov teorijski pristup prevazilazi usko shvatanje mira kao pukog odsustva rata, te otvara prostor za njegovo razumijevanje kao aktivnog, dinamičnog i društveno utemeljenog procesa, objašnjavajući mir kroz dihotomiju negativnog i pozitivnog mir.

Negativan mir prema Galtungu je prvi mir nakon rata, on je negativan jer je ispunjen samo odsustvom nasilja, dok pozitivan mir predstavlja teži poduhvat i računa na onu sadržajnost mira koja nadilazi političku elaboraciju, ugrađujući u sadržaj kategorije destilirane iz slobode i pravde kao dva najviša ljudska ideala (Ćurak 2016). Direktno pozitivan mir podrazumijeva postojanje verbalne i fizičke dobrote usmjerene ka tijelu, umu i duhu, kako pojedinca tako i zajednice, pri čemu se odnosi na ispunjenje osnovnih potreba, opstanak, blagostanje, slobodu i afirmaciju identiteta (Galtung u Ćurak i Ćosić 2019). Strukturni pozitivan mir karakteriše zamjena represivnih mehanizama slobodom, eksploatacije ravnopravnošću i dijalogom. Integracija zamjenjuje segmentaciju, solidarnost fragmentaciju, a participacija marginalizaciju, čime se teži uspostavljanju

pravde i jednakosti u društvenim strukturama (ibid.). Kulturni pozitivan mir odnosi se na transformaciju legitimizacije nasilja u legitimizaciju mira kroz različite sfere društva, uključujući religiju, pravo, ideologiju, jezik, umjetnost i nauku. Poseban značaj pridaje se njegovoj uspostavi u obrazovnim institucijama, kao što su škole i univerziteti, te u medijima, s ciljem izgradnje i promocije kulture pozitivnog mira koja trajno podržava društvenu harmoniju (ibid.).

Mir i njegovo značenje Richmond (2014) predstavlja od antičkih vremena sve do savremenoga doba. Polazna tačka za definiranje mira jest uže značenje, koje se poistovjećuje s Galtungovim negativnim mirom i podrazumijeva prestanak nasilja, ali ne i rješavanje njegovih temeljnih uzroka. Negativno poimanje mira, prema Richmondu, polazi od shvatanja sukoba kao inherentne pojave, gdje se nasilje smatra sastavnim dijelom ljudske prirode i biološkog nasljeđa, u tom okviru nasilje se posmatra kao trajna neizbježna karakteristika društvenih odnosa, historijskih procesa i odnosa među državama (ibid.). Šire razumijevanje mira, koje se može poistovjetiti s Galtungovim pozitivnim mirom, ukazuje na iskorjenjenost otvorenog nasilja među državama i unutar država, u društvima koja žive bez straha od siromaštva, unutar široko prihvaćenih političkih sistema (ibid.). Kao primjer pozitivnog mira Richmond uzima mir među evropskim državama nakon Drugog svjetskog rata (formiranje Evropske unije), koji se temelji na izgradnji institucionalnih okvira, saradnji i stabilnim političkim odnosima, što je doprinijelo dugoročnoj stabilnosti i sprečavanju sukoba unutar tog regiona. Na osnovu razmatranih teorijskih pristupa, može se zaključiti da mir u savremenim sigurnosnim i mirovnim studijama predstavlja dinamičan, višedimenzionalan i društveno utemeljen proces, koji nadilazi usko shvatanje mira kao pukog odsustva rata ili oružanog sukoba.

2.2. Mir iz perspektive socijalnog rada

Mir je jedan od centralnih principa u socijalnom radu. Iako se, prema globalnoj definiciji socijalnog rada koju su 2015. godine dale Međunarodna federacija socijalnih radnika i Međunarodna asocijacija škola socijalnog rada², mir ne spominje eksplicitno, ljudska prava, socijalna pravda, kolektivna nejednakost i poštivanje različitosti neodvojivi su od savremene percepcije mira. Važno je napomenuti da se

2 Socijalni rad je praktično zasnovana profesija i akademska disciplina koja promovira društvenu promjenu i razvoj, socijalnu koheziju, te osnaživanje i oslobađanje ljudi. Principi socijalne pravde, ljudskih prava, kolektivne odgovornosti i poštovanja različitosti centralni su u socijalnom radu. Potkrijepljena teorijom socijalnoga rada, te indogenim znanjem, profesija socijalnoga rada angažira ljude i strukture na adresiranju životnih izazova i povećanje blagostanja (IASSW, IFSW 2015).

mnoge teorije u socijalnom radu bave ovim fenomenima i objašnjavaju ljudska ponašanja u kontekstu poštovanja navedenih principa, poput ekološke i sistemske teorije, perspektive socijalnog razvoja i razvoja zajednice, radikalne teorije, anti-rasističkih i feminističkih teorija (Payne 2001). Za potrebe ovog rada, ipak, fokusiramo se na paradigme mira u socijalnom radu, proces obrazovanja za socijalni rad i profesionalno djelovanje.

Da bi ostao relevantan u fluidnom društvu i istovremeno doprinio zadovoljenju ljudskih potreba, socijalni rad mora zauzeti aktivan stav prema miru. To podrazumijeva da se socijalni radnici uključuju u izgradnju mira, da se podiže njihova svijest o miru i da se u praksu socijalnog rada integrišu paradigme mira (Kafula 2016). Paradigma mira u značajnoj mjeri pozicionira socijalni rad kao ključnu pomažuću profesiju u razvoju društva, ali pretpostavlja i mir kao antitezu nasilju. Navedeno podrazumijeva da socijalni radnici, osim što prepoznaju nasilje i njegove različite oblike te rade na njihovom adresiranju, aktivno učestvuju u izgradnji mirnih i pravednih društvenih struktura. Paradigma mira u socijalnom radu obuhvata razvoj, zagovaranje društvenih promjena, ljudska prava, interkulturnu solidarnost, feminizaciju kulture, okolinu, lični i društveni mir te obrazovanje (Yesufu 2009).

Razvoju se, unutar paradigme mira u socijalnom radu, pristupa holistički, s ciljem usmjeravanja prakse na promjenu struktura koje proizvode ili održavaju socijalnu nejednakost (Grbić i Petrović 2019). Socijalni radnici imaju ključnu ulogu u prepoznavanju korijenskih uzroka nasilja i nejednakosti, te u osnaživanju porodica i zajednica. Ta uloga je usko povezana s njihovim učešćem u procesima društvenih promjena. U zagovaranju društvenih promjena socijalni radnici trebaju organizovano djelovati protiv nasilnih i opresivnih struktura te aktivno promovisati mir kroz međusektorsku saradnju i djelovanje na svim nivoima. U svom radu usmjerenom ka miru socijalni radnici moraju poštovati ljudska prava i dostojanstvo, promovisati toleranciju, prihvatanje i poštivanje različitih kulturnih identiteta, uz odbacivanje imperijalističkih i kolonijalnih praksi koje nameću univerzalne kulturne obrasce. Kao što ističe Yesufu (2009), ovaj pristup zahtijeva razvoj političke pismenosti socijalnih radnika, kako bi mogli kritički analizirati i oblikovati socijalne politike koje direktno utiču na živote ljudi.

U okviru ove paradigme mir se posmatra na nivou pojedinca kroz zadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba – materijalnih, političkih, socijalnih, pravnih, kulturnih, ekonomskih, psiholoških i duhovnih – ali i na nivou društva, kroz osiguranje sigurnog, pravednog i dostojanstvenog života unutar zajednice. Formiranje identiteta pojedinaca koji njeguju miroljubive vrijednosti i posjeduju i kognitivnu i emocionalnu

motivaciju za djelovanje ka mirnijem svijetu smatra se ključnim za održavanje mira.

Primjena paradigme mira podrazumijeva i sistematsko uključivanje feminističkih perspektiva u obrazovanje socijalnih radnika, s ciljem osnaživanja punog učešća žena u društvenom, ekonomskom i političkom životu, te afirmacije socijalnog rada kao profesije koja aktivno doprinosi miru, rodnoj ravnopravnosti i društvenoj pravdi. Pored toga, socijalni radnici trebaju razvijati osjetljivost prema ekološkim izazovima i prepoznati pojavne vidove globalne ekološke krize kao direktnu prijetnju kvalitetu života i opstanku čovječanstva. U praksi to uključuje razvoj etike koja promoviše odgovorno ponašanje prema okolišu, brigu o prirodi i održivi suživot.

Među stručnjacima postoji čvrst konsenzus da se mir može graditi isključivo kroz adekvatne obrazovne procese na svim nivoima kako formalnim, tako i neformalnim (Reardon 1985). Obrazovanje socijalnih radnika u skladu s ovom paradigmom doprinosi razvoju mirovne svijesti i osjećaja lične i profesionalne odgovornosti, što se manifestuje i u svakodnevnim interpersonalnim odnosima, ali i kroz aktivno društveno angažovanje u zajednici, institucijama i širim društvenim pokretima.

3. TEORIJSKI PRISTUP NASILJU

Nasilje je prisutno od samih početaka ljudske civilizacije te se, u različitim oblicima i intenzitetima, kontinuirano reproducira kroz historiju. Iako se često dovodi u vezu s individualnim karakteristikama pojedinca – pri čemu se njegova etiologija najčešće objašnjava težnjom ka uspostavljanju kontrole i moći nad drugom, u nekom smislu slabijom osobom – nasilje se istovremeno može posmatrati i kao sastavni dio šireg kulturnog i društvenog konteksta. Njegovi oblici se neprestano transformišu i umnožavaju, dok novi društveni i tehnološki konteksti dovode do pojave novih formi nasilja. Primjera radi, sve se češće govori o cyber i digitalnom nasilju, fenomenima koji prije svega nekoliko decenija nisu mogli biti u fokusu naučnog i javnog diskursa. Žilić i Janković (2016) zastupaju stav da se nasilje može adekvatno razumjeti isključivo ukoliko se proučava na različitim razinama, uz istovremeno sagledavanje međusobne povezanosti brojnih faktora i društvenih struktura koje generiraju sve složenije manifestacije nasilja.

3.1. Nasilje iz perspektive sigurnosnih i mirovnih studija

Galtung nasilje konceptualizira kao složen i višedimenzionalan društveni fenomen, praveći jasnu distinkciju između tri međusobno povezana oblika nasilja: direkt-

nog (nasilje aktera), strukturnog (indirektnog) i kulturnog nasilja. Ova tipologija predstavlja temelj njegovog teorijskog modela poznatog kao „trougao nasilja“, koji omogućava sveobuhvatno razumijevanje nasilja ne samo kao neposrednog čina, već i kao proizvoda dubljih društvenih struktura i kulturnih obrazaca.

Direktno nasilje, koje Galtung označava i kao nasilje aktera, javlja se u sferi ličnosti, društva i svijesti te je po svojoj prirodi namjerno. Ovaj oblik nasilja vrše pojedinci, bilo da djeluju samostalno ili kao dio određenog kolektiviteta (Ćurak i Ćosić 2019). Direktno nasilje predstavlja najvidljiviji i najprepoznatljiviji oblik nasilja, budući da se manifestira kroz konkretne radnje i ponašanja koja nanose štetu drugima. Prema Galtungu, direktno nasilje može se dalje diferencirati na verbalno i fizičko nasilje, ali i na nasilje koje se sprovodi nad tijelom, umom ili duhom pojedinca. Sve navedene kombinacije ovih oblika nasilja ostavljaju dugoročne posljedice u vidu trauma, koje se tokom vremena mogu ponovo ispoljiti kroz različite oblike nasilnog ponašanja, čime se nasilje reproducira i prenosi unutar društvenih odnosa (Galtung u Ćurak i Ćosić 2019).

U okviru analize ekstremnih oblika direktnog nasilja Galtung uvodi posebne pojmove kako bi preciznije opisao različite manifestacije razaranja. Tako se nasilje nad prirodom u svom najintenzivnijem obliku označava kao ekocid, dok se direktno smrtonosno nasilje usmjereno prema samome sebi definiše kao suicid. Kada je riječ o oduzimanju života drugom pojedincu, koristi se pojam homicida, a sistematsko uništavanje čitavog naroda označava se kao genocid. Osim nasilja usmjerenog prema živim bićima, Galtung prepoznaje i destruktivne procese koji pogađaju društvene i simboličke okvire, pa tako govori o strukturocidu kao uništenju određenih društvenih struktura, te o kulturocidu kao razaranju kulture. Najekstremniji oblik obuhvata kombinaciju svih navedenih vidova nasilja i naziva se omnacid (ibid.).

Strukturno nasilje, odnosno indirektno nasilje, definisano je kao nasilje ugrađeno u ličnost, društvo i svijet, pri čemu ono po svojoj prirodi nije namjerno. Galtung ovaj oblik nasilja dijeli na političko (represivno) i ekonomsko (eksploativno). Strukturno nasilje održavaju i podržavaju mehanizmi poput strukturne penetracije, segmentacije, fragmentacije i marginalizacije (ibid.). Pored navedenog, Galtung ukazuje i na postojanje horizontalnog strukturnog nasilja, do kojeg dolazi usljed previše čvrste povezanosti, suviše labave povezanosti ili čak potpune nepovezanosti unutar društvenih struktura. U tom kontekstu, strukture mogu biti previše hijerarhijske (vertikalne), mogu imati previše blisku povezanost na horizontalnom nivou, ili mogu biti organizirane na način koji podrazumijeva preveliku ili nedovoljnu povezanost, odnosno stanje u kojem strukture nisu ni jasno vertikalne ni horizontalne (ibid.).

Kulturno nasilje odnosi se na one aspekte kulture i simboličke sfere ljudske egzistencije –uključujući religiju i ideologiju, jezik i umjetnost, empirijske i formalne nauke, kao i kosmologiju ili tzv. duboku kulturu – koji mogu biti korišteni za opravdavanje ili legitimisanje direktnog ili strukturnog nasilja. Prema sadržaju, kulturno nasilje obuhvata religiju, pravo i ideologiju, jezik, umjetnost, empirijske i formalne nauke, te kosmologiju, dok se prema nosiocima ispoljava kroz institucije poput škola, univerziteta i medija (ibid.). Razjašnjavanje kulturnog nasilja najprikladnije je započeti razmatranjem njegove negacije. Ukoliko se nasilje suprotstavlja miru, koji ujedno predstavlja centralni predmet istraživanja mirovnih studija, tada se kulturnom nasilju može suprotstaviti pojam kulturnog mira. Pod kulturnim mirom podrazumijevaju se oni aspekti kulture koji služe da se opravda i legitimiše direktan i strukturan mir (ibid.). Kultura koja sadrži veliki broj različitih aspekata može se smatrati kulturom mira. Dalje, kulturno nasilje doprinosi tome da se direktno i strukturno nasilje prikazuju, ili se čak doživljavaju, kao dobro, ili barem ne kao loše. Stoga proučavanje kulturnog nasilja razotkriva načine na koje se čin direktnog nasilja i postojanje strukturnog nasilja legitimišu, čime postaju društveno prihvatljivi (ibid.).

Na osnovu izloženog teorijskog okvira može se zaključiti da su mir i nasilje u savremenim sigurnosnim i mirovnim studijama nerazdvojivo povezani pojmovi, čije se značenje ne može svesti na jednostavne ili isključivo normativne definicije. Teorijsko polazište Galtunga, kroz distinkciju između negativnog i pozitivnog mira, te model „trougla nasilja“, omogućava sveobuhvatno razumijevanje mira kao dinamičnog društvenog procesa, ali i nasilja kao fenomena koji se manifestuje na direktnom, strukturnom i kulturnom nivou. Doprinosi Richmonda dodatno osnažuju ovo razumijevanje, naglašavajući važnost holističkog, inkluzivnog i društveno utemeljenog mira koji nadilazi puko odsustvo oružanog sukoba.

3.2. Nasilje iz perspektive socijalnog rada

Intenzivnije proučavanje nasilja u socijalnom radu u svojim počecima vezano je za Freudovu teoriju agresivnosti, prema kojoj je agresivnost imanentna ljudskoj prirodi. Većem interesovanju doprinijela je i Frommova (1973) distinkcija dvije vrste agresije – biološke, odnosno benigne agresije, koja se opisuje kao adaptivna i odbrambena forma ponašanja svojstvena svim živim bićima, te maligne agresije, koja nastaje kao posljedica neadekvatnog oblikovanja agresivnog potencijala u socijalno prihvatljive obrasce, a čija je svrha svjesno nanošenje patnje i štete drugim ljudima. Osim

psihoanalitičkim pristupima Freuda i Fromma, nasilje, odnosno agresivnost, objašnjavano je i kroz druge teorijske okvire: kao reakcija na određene situacijske faktore, kao posljedica naučenog ponašanja (u okviru teorija socijalnog učenja), te kroz kognitivne teorije koje agresiju tumače kao rezultat određenih misaonih i interpretativnih procesa.

Prema Frommu, ali i Galtungu, nasilje, odnosno agresivnost, ne pronalazi svoje uzroke isključivo u sferi individualnog, već i u karakteristikama društva i društvenih struktura koje oblikuju ljudsko ponašanje. Na individualnom nivou, faktori koji vode ka nasilju povezani su s demografskim karakteristikama pojedinca (npr. godine, pol), biološkim i genetičkim predispozicijama (npr. cerebralne i neurobiološke anomalije), ranom izloženošću nasilju, nivoom obrazovanja i socioekonomskim statusom, statusom zaposlenja, upotrebom psihoaktivnih supstanci itd. Budući da se nasilje u socijalnom radu većinom proučava iz perspektive porodice, faktori koji mogu dovesti do njegove pojave uključuju veličinu domaćinstva, njegovu strukturu i dinamiku moći, strukturu same porodice i historiju nasilja u porodici. *Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2024–2027* (2024) ukazuje da se na socio-kulturnom nivou nasilje može javiti zbog kulturnih normi i vrijednosti, poput prihvatljivosti i tolerancije na nasilje općenito, patrijarhalnog sistema vrijednosti i slično. Savremena perspektiva socijalnog rada naglašava međusobnu povezanost različitih faktora, jer prema multifaktorskoj teoriji u izučavanju nasilja važno je uzeti u obzir društvene norme i društvene organizacije u kojima se vrši socijalizacija, lične karakteristike počinitelja i žrtve, interpersonalne karakteristike počinitelja te ekološke faktore (Gatfield, O'Leary, Meyer, Baird 2021).

Vrste nasilja kojima se profesija socijalnog rada bavi obuhvataju fizičko, psihičko, seksualno, materijalno i socijalno nasilje, pri čemu se poseban fokus stavlja na njihove pojavne oblike u porodici, vršnjačkim i partnerskim odnosima. U tim kontekstima nasilje se ispoljava kroz različite obrasce ponašanja i odnosa moći, koji imaju dugoročne posljedice po pojedince i zajednice. Upravo je perzistencija nasilja vidljiva u slučajevima porodičnog nasilja, gdje pojedinac tokom cijelog životnog ciklusa može biti izložen nasilju, koje se manifestuje u kombinacijama različitih oblika, a porodično nasilje može se definisati kao skup ponašanja čiji je cilj uspostavljanje kontrole nad drugim članovima porodice putem manipulacije, sile i zastrašivanja (Ajduković i Ajduković 2010).

Vršnjačko nasilje predstavlja svjesno, namjerno, agresivno i ničim opravdano ponašanje djeteta ili grupe djece usmjereno prema drugom djetetu, s ciljem njegovog fizičkog ili psihičkog povređivanja. Karakterišu ga ponavljanje, neravnopravan od-

nos moći, kao i pojava osjećaja zadovoljstva kod počinitelja, odnosno osjećaja ugnjetenosti i bespomoćnosti kod žrtve (Sofović i Hačam 2015). Ono može biti direktno, kada uključuje otvorene i neposredne napade na žrtvu (psihičko i fizičko nasilje), te indirektno, koje se ispoljava kroz društvenu izolaciju, ignorisanje, ogovaranje i poticanje drugih na nanošenje štete određenoj osobi (Bjelošević, Bjelošević i Hadžikapetanović 2020).

U okviru partnerskih odnosa nasilje se najčešće razmatra kroz koncept rodno zasnovanog nasilja, koje proizlazi iz historijski uspostavljenih i društveno uvjetovanih nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena. Ono obuhvata svaki oblik ponašanja usmjeren na nanošenje štete osobi na osnovu njenog roda. Najčešći oblik rodno zasnovanog nasilja jeste nasilje nad ženama u intimnim partnerskim odnosima, pri čemu kombinacija fizičkog, psihičkog, ekonomskog i seksualnog zlostavljanja ima ozbiljne posljedice po fizičko, reproduktivno i mentalno zdravlje žena. Takvo nasilje povećava rizik od suicidalnosti, zloupotrebe psihoaktivnih supstanci, depresije i posttraumatskog stresnog poremećaja, doprinosi siromaštvu te povećanom morbiditetu i mortalitetu žena, ali i djece koja su svjedoci nasilja među roditeljima (Bašić 2025).

Za razliku od nasilja koje se razmatra u okviru sigurnosnih i mirovnih studija, ovi oblici nasilja često ostaju skriveni unutar privatne sfere porodičnog života, usljed dominantnog principa neintervencije u porodične odnose. Ipak, budući socijalni radnici se tokom obrazovanja osposobljavaju za prepoznavanje rizičnih faktora koji doprinose pojavi nasilja, različitih oblika nasilja, kao i za razvoj kompetencija neophodnih za njegovu prevenciju i intervenciju u okviru profesionalne prakse.

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Studenti socijalnog rada te sigurnosnih i mirovnih studija tokom svog obrazovanja neposredno se susreću s fenomenima nasilja i mira. Uzimajući u obzir buduće profesionalne uloge, jasno je da razumijevanje ovih fenomena nije samo teorijsko pitanje, već i pitanje profesionalnih kompetentnosti i etičke odgovornosti. Stoga je važno bilo ispitati u kojoj mjeri studenti prepoznaju i razlikuju vrste i oblike nasilja i mira, uključujući njihove manifestacije u interpersonalnom, institucionalnom i strukturalnom kontekstu, što je ujedno bio i cilj provedenog istraživanja. Istraživanje je sprovedeno na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, u novembru 2025.godine. U radu su korištene kvalitativne (analiza sadržaja i metode deskripcije) i kvantitativne metode (tehnika anketnog upitnika). Studenti su anketni upitnik ispunjavali u okviru redovne nastave.

4.1. Instrumentarij

Istraživanje je obavljeno putem ankete kreirane u Google obrascima. Zasebni anketni upitnici, ali sa istim pitanjima, kreirani su za dva studijska odsjeka, od strane autorica. Aneketni upitnik sastojao se od četiri dijela, odnosno 34 pitanja. Prvi dio odnosio se na spolne i obrazovne karakteristike studenata, drugi dio na percepciju mira, treći na percepciju nasilja a posljedni dio posvećen je studentskoj percepciji nastavnih sadržaja i profesionalnih kompetencija. Anketni upitnik sadržavao je kombinaciju pitanja otvorenog i zatvorenog tipa, te pitanja čiji se odgovor bazirao na Likertovoj skali za svaki od dijelova.

4.2. Uzorak

Na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, prema podacima iz Studentske službe, na Odsjeku za socijalni rad u akademskoj 2025/2026. godini studira 134 studenata, dok na Odsjeku za sigurnosne i mirovne studije studira 143 studenata. U istraživanju je učestvovalo 89 studenata socijalnog rada i 70 studenata sigurnosnih i mirovnih studija.

U pogledu spolne strukture ispitanika, 88,8% studenata socijalnog rada čine žene, dok preostalih 11,2% čine muškarci. Ovakav omjer ne iznenađuje, budući da, kako navodi Bašić (2024), dobrotvorni rad u Bosni i Hercegovini ima prepoznatljivo „žensko lice“. Navedeno je vidljivo ne samo u obrazovnoj strukturi već i u profesionalnoj praksi. Primjerice, podaci Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2026) pokazuju da žene čine tri četvrtine zaposlenih u centrima za socijalni rad, što potvrđuje izrazitu feminizaciju ovog sektora. U tom smislu, uzorak studenata socijalnog rada može se smatrati refleksijom šire društvene i profesionalne realnosti.

S druge strane, na Odsjeku sigurnosnih i mirovnih studija 55,7% ispitanika su muškarci, dok 44,3% čine žene, što ukazuje na znatno manju rodnu diskrepancu u odnosu na područje socijalnog rada. Razlog zašto je rodna razlika na studiju sigurnosnih i mirovnih studija manje izražena može se, između ostalog, tumačiti u svjetlu zapažanja Ćurka (2020), koji ističe da feminizacija sigurnosti u nastavnim kurikulumima predstavlja važno akademsko i kadrovsko pitanje. Međutim, širi institucionalni kontekst pokazuje drugačiju sliku. Prema podacima Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2026), žene čine svega 10% profesionalnih vojnih osoba u Bosni i Hercegovini, dok su 90% muškarci. Nadalje, izvještaj Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine (2018) ukazuje da u gotovo svim

policijsko-sigurnosnim agencijama u Bosni i Hercegovini princip ravnopravnosti spolova nije u potpunosti ispoštovan. Ova diskrepanca između obrazovne i profesionalne sfere sugerira postojanje strukturnih barijera koje ograničavaju punu participaciju žena u sigurnosnom sektoru. Detaljniji prikaz strukture uzorka dat je u Tabeli 1.

Tabela 1: Struktura uzorka istraživanja³

Varijabla	Socijalni rad (N=134; n=89)	Sigurnosne i mirovne studije (N=143; n=70)	Ukupno / Napomena
Učešće u populaciji	89 (66,4%)	70 (49,0%)	Ukupno N = 159
Spolna struktura			
Žene	79 (88,8%)	31 (44,3%)	
Muškarci	10 (11,2%)	39 (55,7%)	Izražene razlike između odsjeka
Struktura prema godini studija			
I godina BA	≈27 (30,0%)	≈26 (37,0%)	Najzastupljenija godina
Master studij	≈11 (12,4%)	≈4 (5,7%)	Najmanji udio ispitanika

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I INTERPRETACIJA PODATAKA

5.1. Percepcija mira studentske populacije

Istraživanjem se željelo prvenstveno ispitati da li studenti razlikuju pozitivan od negativnog mira. Rezultati provedenog istraživanja pokazali su da skoro 54% ispitanika studenata socijalnog rada smatra da se mir postiže isključivo odsustvom direktnog nasilja, dok je preostalih 46% ispitanika, koji su odgovorili negativno ili djelimično, svoje stavove obrazložilo pozivanjem na postojanje indirektnog, odnosno strukturalnog nasilja. U njihovim odgovorima naglašena je važnost vrijednosti poput povjerenja, dobrobiti, poštovanja, razumijevanja, pravde, jednakosti i zaštite ljudskih prava kao ključnih pretpostavki mira. Iako se tokom studija ne bave eksplicitno konceptom strukturalnog mira, značajan procenat studenata socijalnog rada

³ Napomena:: N = ukupan broj studenata na odsjeku; n = broj ispitanika u uzorku. Manji odziv na odsjeku sigurnosnih i mirovnih studija može se dovesti u vezu s terenskom nastavom, koja se odvijala u periodu istraživanja. Vrijednosti označene znakom (≈) predstavljaju aproksimacije na osnovu procenata.

prepoznaje razliku između negativnog i socijalnog (pozitivnog) mira. Ipak kada im se ponudi da detaljnije opišu mir, oko 92% studenata socijalnog rada prepoznaje da je za mir važna i društvena, ekonomska i politička nejednakost (Grafikon 1).

Studenti sigurnosnih i mirovnih studija u većoj mjeri razlikuju ove koncepte. Naime, 40% ispitanika smatra da se mir postiže odsustvom direktnog nasilja, dok 60% onih koji su odgovorili negativno ili djelimično jasno diferenciraju negativan i pozitivan mir. Za razliku od studenata socijalnog rada, studenti sigurnosti i mirovnih studija u nešto manjem procentu (77%) prepoznaju da je za mir važno rješavanje političkih, ekonomskih i društvenih nejednakosti (Grafikon 2).

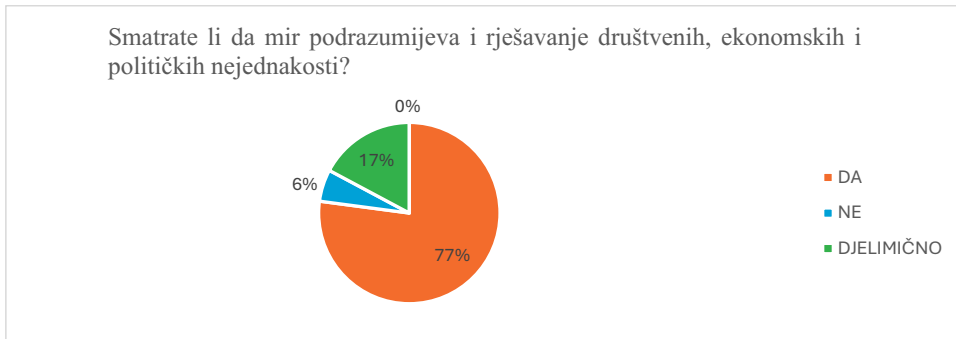
Studenti oba odsjeka koji su odgovorili da navedene vrijednosti nisu ili su djelomično važne za postizanje mira svoje stavove obrazlažu tvrdnjom da samo postizanje tih vrijednosti nije dovoljno za uspostavljanje stvarnog mira.

Grafikon 1: Percepcija važnosti društvene, ekonomske i političke nejednakosti studenata Odsjeka za socijalni rad

Izvor: Vlastita obrada autorica na osnovu podataka iz istraživanja

Grafikon 2: Percepcija važnosti društvene, ekonomske i političke nejednakosti studenata Odsjeka za sigurnosne i mirovne studije

Izvor: Vlastita obrada autorica na osnovu podataka iz istraživanja

Jedno od anektnih pitanja bilo je i da studenti objasne šta za njih predstavlja mir. Sličnosti i razlike u viđenju mira predstavljene su u Tabeli 2, iz koje je jasno da studenti dijele viđenje mira kao odustva nasilja, povezano sa sigurnošću, slobodom i pravednošću, no ono gdje se razilaze jeste da studenti sigurnosnih i mirovnih studija vide mir kroz globalni, strukturalni okvir dok studenti socijalnog rada mir konceptualiziraju kroz ličnu i društvenu praksu.

Tabela 2: Sličnosti i razlike u percepciji mira kod studenata sigurnosnih i mirovnih studija i socijalnog rada

Kategorija	Studenti sigurnosnih i mirovnih studija	Studenti socijalnog rada	Sličnosti/razlike	Primjeri odgovora
Odsustvo nasilja	Naglašavaju odsustvo direktnog i indirektnog nasilja, sukoba i ratova	Naglašavaju odsustvo nasilja i sukoba u svakodnevnom životu i zajednici	Sličnost: Studenti oba odsjeka prepoznaju mir kao odsutvo nasilja i sukoba Razlika: nivo na kojem se mir manifestuje	Sličnost: „Odsustvo svih oblika nasilja“/ „Odsustvo bilo koje vrste nasilja“ Razlika: Odsustvo rata i strukturalnog nasilja/“Odsustvo nasilja u porodici i zajednici, rješavanje problema razgovorom“

Kategorija	Studenti sigurnosnih i mirovnih studija	Studenti socijalnog rada	Sličnosti/razlike	Primjeri odgovora
Sigurnost	Sigurnost se manifestuje na individualnom, društvenom i institucionalnom nivou	Sigurnost se razmatra na ličnom nivou, porodičnom nivou i nivou zajednice	Sličnost: mir uključuje sigurnost Razlika: naglasak na institucije kod studenata sigurnosnih i mirovnih studija, dok studenti socijalnog rada naglasak stavljaju na porodicu i zajednicu	Sličnost: „Mir je stanje u kojem ljudi žive bez straha“/ „Stanje u kojem se ljudi osjećaju sigurno, povezano i slobodno od straha“ Razlika: „Mir je stanje u kojem ljudi žive bez straha“ / „Stanje u kojem se ljudi osjećaju sigurno, povezano i slobodno od straha“
Sloboda	Sloboda izražavanja, govora i kretanja, često u kontekstu društvenih prava	Sloboda mišljenja, kreiranja života, izražavanja, svakodnevne autonomije	Sličnosti: studenti oba odsjeka naglašavaju važnost slobode u miru	Sličnost: „Sloboda – govora, kretanja, okupljanja, jednakost“ / „Mir je sloboda mišljenja, sloboda kreiranja vlastitog života“ Razlika: „Sloboda – govora, kretanja, okupljanja, jednakost“/ „Mir je sloboda mišljenja, sloboda kreiranja vlastitog života“
Pravednost i ljudska prava	Naglasak na društvenoj pravdi i stabilnosti institucija	Naglasak na poštivanje prava drugih u međuljudskim odnosima i svakodnevnom životu	Sličnost: mir se veže za pravednost i ljudska prava Razlika: studenti sigurnosnih i mirovnih studija naglasak ponovo stavljaju na institucije, dok studenti socijalnog rada ljudska prava i pravednost vide kroz svakodnevne odnose	Sličnost: „Mir je odsustvo straha i prisustvo pravde u svim sferama društva“ / „Stanje društva u kojem je nepravda i nasilje smanjeno na minimum i adekvatno se kažnjava“ Razlika: „Mir je odsustvo straha i prisustvo pravde u svim sferama društva“/ „Stanje društva u kojem je nepravda i nasilje smanjeno na minimum i adekvatno se kažnjava“

Kategorija	Studenti sigurnosnih i mirovnih studija	Studenti socijalnog rada	Sličnosti/razlike	Primjeri odgovora
Duhovnost/emocionalnost	Psihička stabilnost i blagostanje u funkciji društvenog sklada	Naglasak na unutrašnji mir, duhovno i emocionalno blagostanje	Sličnost: komponenta blagostanja prisutna kod studenata oba odsjeka Razlika: studenti sigurnosnih i mirovnih studije naglasak stavljaju na lični mir, dok studenti socijalnog rada naglasak stavljaju na društveno blagostanje	Sličnost: „Mir je stanje duha i tijela, što implicira da je mir nešto što je imanentno i vanjskom i unutarnjem bitku čovjeka“/ „Mir sa samim sobom, odnosno mir u duši, jer tek kada postignemo njega, možemo doprinijeti i globalnom miru u društvu“ Razlika: „Mir je stanje duha i tijela, što implicira da je mir nešto što je imanentno i vanjskom i unutarnjem bitku čovjeka“/ „Mir sa samim sobom, odnosno mir u duši, jer tek kada postignemo njega, možemo doprinijeti i globalnom miru u društvu“
Opseg mira	Lokalno, društveno i globalno-uključuje državu i međunarodni kontekst	Lični, porodični i zajednički kontekst	Razlika: sigurnosnih i mirovnih studije širi, globalni kontekst; studenti socijalnog rada lokalni, svakodnevni kontekst	Razlika: „Mir u društvu i svijetu“/ „Porodični mir, mir u lokalnoj zajednici, mir sa sobom“

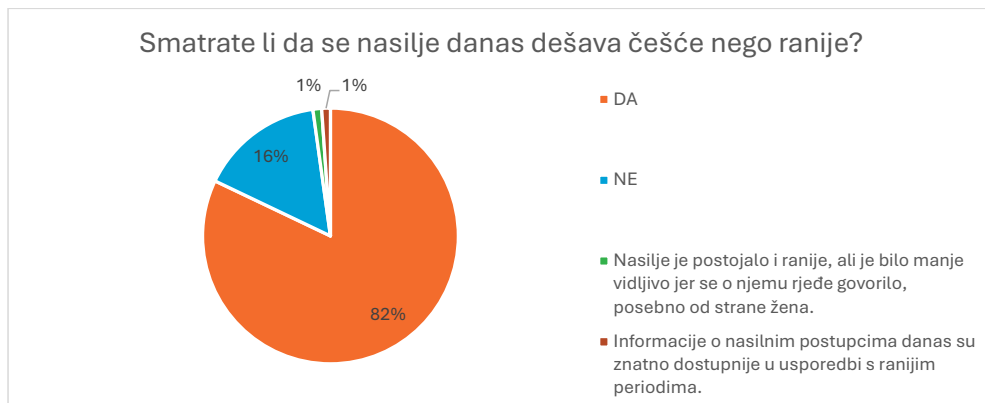
Za dugoročno održavanje mira, studenti socijalnog rada smatraju da je najvažnije odsustvo fizičkog nasilja, zatim ostvarivanje socijalne pravde i postojanje ekonomske sigurnosti, dok su edukacija i razvoj tolerancije te politička sigurnost podjednako rangirani. S druge strane, studenti sigurnosnih i mirovnih studija najviše ističu političku sigurnost kao ključni faktor za dugoročni mir, a zatim slijede odsustvo fizičkog nasilja, ekonomska sigurnost, socijalna pravda, dok su edukacija i razvoj tolerancije podjednako rangirani. Studenti oba odsjeka slažu se da pojedinci

djelimično doprinose miru te da je mir u najvećoj mjeri proces, a ne konačno stanje, što odgovara Galtungovom određenju pozitivnog mira.

5.2. Percepcija nasilja studentske populacije

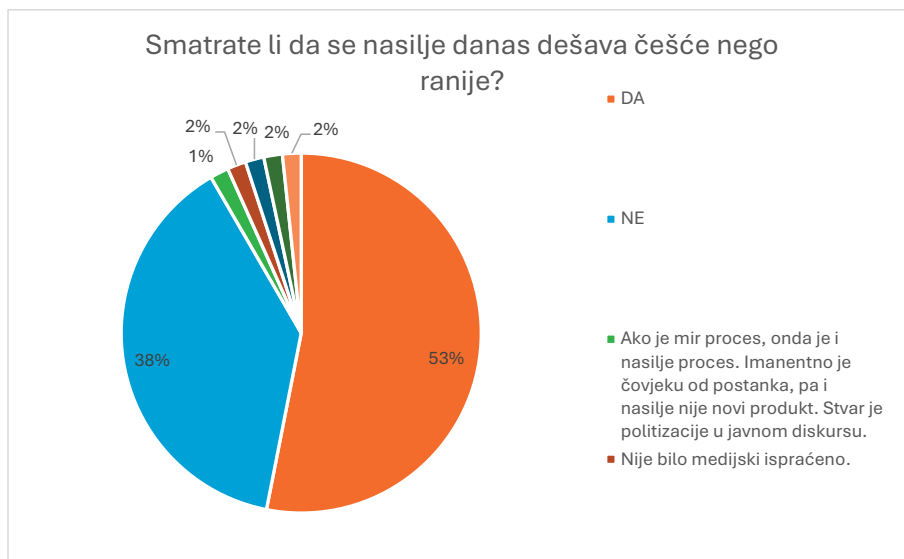
Kao što je ranije navedeno, istraživanjem se nastojalo ispitati i na koje oblike i uzroke nasilja studenti sigurnosnih i mirovnih studija te socijalnog rada najčešće stavljaju fokus. Skoro podjednak udio ispitanika – oko 85% studenata sigurnosnih i mirovnih studija te oko 87% studenata socijalnog rada – navelo je da su u stanju prepoznati nasilje kada mu svjedoče u svakodnevnim situacijama. S druge strane, približno 8% studenata sigurnosnih i mirovnih studija i 10% studenata socijalnog rada izjasnilo se da to nisu u mogućnosti. Manji broj ispitanika dodatno je pojasnio da im je za prepoznavanje određenih oblika nasilja potrebno više informacija, ističući da lakše identificiraju verbalne manifestacije nasilja, dok im je prepoznavanje drugih oblika otežano te u značajnoj mjeri zavisi od konteksta. Studenti oba studijska programa različite oblike nasilja rangirali su prema njihovoj percepciji ozbiljnosti, pri čemu se fizičko nasilje nalazi na vrhu kao najizraženiji oblik. Nakon njega slijedi ponižavanje, zatim namjerno uznemiravanje druge osobe, dok se zabrana komunikacije s drugom osobom i povišen ton percipiraju kao manje intenzivni, ali i dalje značajni oblici nasilnog ponašanja. Iz navedenog se može zaključiti da studenti najveći značaj pridaju fizičkom nasilju, zatim različitim oblicima psihološkog i emocionalnog nasilja, dok se verbalne manifestacije nasilja percipiraju kao najmanje ozbiljne u hijerarhiji procijenjenih oblika nasilja. Najveći procenat studenata smatra da se nasilje dešava češće nego prije (Grafikon 3, Grafikon 4), te se pokazalo da studenti kritički razmišljaju o učestalosti nasilja.

Grafikon 3: Percepcija studenata socijalnog rada o učestalosti nasilja

Izvor: Vlastita obrada autorica na osnovu podataka iz istraživanja

Grafikon 4: Percepcija studenata sigurnosnih i mirovnih studija o učestalosti nasilja

Izvor: Vlastita obrada autorica na osnovu podataka iz istraživanja

Studenti koji su na pitanje o učestalosti nasilja u odnosu na ranije periode odgovorili potvrdno, dobili su pitanje da obrazlože svoje stavove. Studenti sigurnosnih i mirovnih studija najčešće su isticali da je nasilje danas vidljivije zahvaljujući medijima i društvenim mrežama, pri čemu su naglašavali veću dostupnost informacija,

brže širenje vijesti te nemogućnost da nasilni događaji ostanu izvan dosega javnosti. Pored medijske dimenzije, studenti su ukazali na porast femicida kao posebno izraženog oblika nasilja, ali i na učestalost vršnjačkog nasilja. Kao značajne faktore koji doprinose pojavi i eskalaciji nasilja naveli su ekonomsku i političku nestabilnost, nedovoljnu efikasnost pravnih institucija, kao i proliferaciju oružja. Također je naglašena pojava normalizacije nasilja u društvu, pri čemu se nasilje sve češće percipira kao dio svakodnevnice. U vezi s navedenim, 67% studenata izjasnilo se da smatra kako se nasilje normalizira u bosanskohercegovačkom društvu, dok se oko 23% ispitanika nije složilo s tom tvrdnjom. Manji broj studenata naveo je da je nasilje prisutno u svim društvima, a ne isključivo bosanskohercegovačkom, da u vlastitom okruženju nemaju iskustva s nasilnim događajima, te da se proces normalizacije nasilja odvija postepeno, kroz sporije i suptilnije društvene promjene.

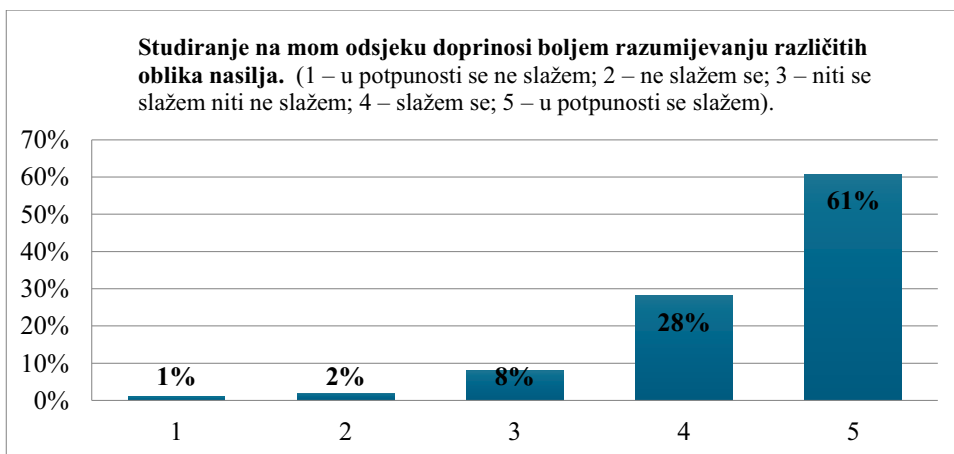
Studenti socijalnog rada koji su na pitanje prikazano u Grafikonu 3 odgovorili potvrdno, naveli su – slično studentima sigurnosnih i mirovnih studija – da je nasilje danas vidljivije prvenstveno uslijed intenzivne medijske pokrivenosti i prisustva društvenih mreža. Istaknuto je da se kroz digitalne platforme nasilje ne samo češće prikazuje, već se nerijetko i normalizira ili banalizira. Studenti socijalnog rada također su naglasili učestaliju pojavu određenih oblika nasilja, posebno femicida, nasilja u školama te cyber nasilja. Prema njihovim odgovorima, porastu nasilja doprinose i širi društveni faktori, poput političke i ekonomske nestabilnosti, društvene nejednakosti, nedostatka empatije te dekadencije moralnih vrijednosti. Dodatno je istaknuto da blage kazne i neadekvatna sankcionisanja doprinose percepciji nasilja kao društveno prihvatljivog ili barem tolerisanog ponašanja. Kada je riječ o normalizaciji nasilja u bosanskohercegovačkom društvu, 76,4% studenata socijalnog rada smatra da se nasilje u određenoj mjeri prihvata kao normalno, dok 22,5% ispitanika ne dijeli taj stav. Jedan student je naveo da upravo povećana vidljivost nasilja može doprinijeti njegovom prihvatanju u društvu.

Kada je riječ o ličnoj sigurnosti, gotovo polovina studenata oba odsjeka u najvećoj mjeri se slaže s tvrdnjom da je u redu poduzeti sve što je potrebno kako bi se zaštitili, dok se samo po jedan student sa svakog odsjeka ne slaže s navedenom tvrdnjom. S druge strane, najveći procenat studenata zauzima neutralan stav kada je u pitanju tvrdnja da je posjedovanje vatrenog oružja korisno, odnosno opravdano, što ukazuje na određenu zadržanost ili ambivalentnost po ovom pitanju.

5.3. Percepcija nastavnih sadržaja i profesionalnih kompetencija studenatske populacije

U okviru istraživanja nastojalo se ispitati i kako studenti percipiraju nastavne sadržaje svog odsjeka u odnosu na mir i nasilje, kao i na koji način stečene profesionalne kompetencije mogu doprinijeti izgradnji i očuvanju mira. Oko 60% studenata socijalnog rada u najvećoj mjeri se slaže s tvrdnjom da studiranje na njihovom odsjeku doprinosi boljem razumijevanju različitih oblika nasilja (Grafikon 5). Kada je riječ o vrstama nasilja koje smatraju ključnim za profesionalnu praksu, studenti najčešće izdvajaju porodično, psihičko, fizičko, vršnjačko i seksualno nasilje. S druge strane, očekuju da će se u svojoj budućoj profesionalnoj praksi u najmanjoj mjeri baviti strukturalnim i političkim nasiljem.

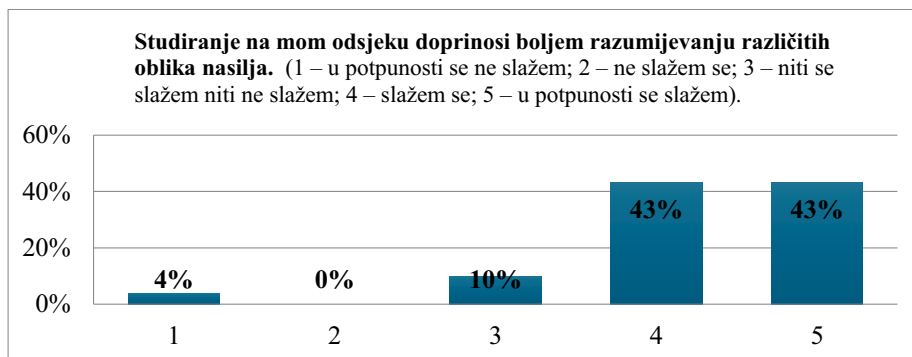
Grafikon 5: Uticaj nastavnog sadržaja na razumijevanje različitih oblika nasilja kod studenata socijalnog rada

Izvor: Vlastita obrada autorica na osnovu podataka iz istraživanja

Što se tiče oblika nasilja s kojima očekuju da će se tokom profesionalne prakse najčešće susretati, izdvajaju direktno nasilje (rat/konflikt), političko nasilje i fizičko nasilje. S druge strane, smatraju da će se u manjoj mjeri baviti nasiljem na radnom mjestu, vršnjačkim i strukturalnim nasiljem te porodičnim nasiljem.

Grafikon 6: Uticaj nastavnog sadržaja na razumijevanje različitih oblika nasilja kod studenata sigurnosnih i mirovnih studija

Izvor: Vlastita obrada autorica na osnovu podataka iz istraživanja

Kada je riječ o miru, studenti oba odsjeka smatraju da nastavni sadržaji podržavaju Galtungovo viđenje pozitivnog mira: mir kao odusustvo direktnog nasilja i mir kao rješavanje strukturalnih nejednakosti. Studenti oba odsjeka smatraju da njihova profesija može doprinijeti izgradnji mira, a detaljni odgovori, kao i sličnosti i razlike u percepciji profesije u tome prikazani su u Tabeli 3. Na osnovu prikazanog u tabeli, studenti socijalnog rada dominantno mir interpretiraju kroz mikro i mezonivo, razumijevajući ga kao svakodnevnu društvenu praksu koja se ostvaruje kroz direktnu interakciju i jačanje zajednica. S druge strane, odgovori studenata sigurnosnih i mirovnih studija ukazuju na izraženiji fokus na makronivo analize, gdje se mir pretežno posmatra kao rezultat funkcionalnih institucija i političko-sigurnosnih struktura.

Kada je riječ o miru, studenti oba odsjeka smatraju da nastavni sadržaji podržavaju Galtungovo viđenje pozitivnog mira: mir kao odusustvo direktnog nasilja i mir kao rješavanje strukturalnih nejednakosti. Studenti oba odsjeka smatraju da njihova profesija može doprinijeti izgradnji mira a detaljni odgovori, kao i sličnosti i razlike u percepciji profesije prikazane su u Tabeli 3. Na osnovu prikazanog u tabeli, studenti socijalnog rada dominantno mir interpretiraju kroz mikro i mezonivo, razumijevajući ga kao svakodnevnu društvenu praksu koja se ostvaruje kroz direktnu interakciju i jačanje zajednica. S druge strane, odgovori studenata sigurnosnih i mirovnih studija ukazuju na izraženiji fokus na makronivo analize, gdje se mir pretežno posmatra kao rezultat funkcionalnih institucija i političko-sigurnosnih struktura. Razlike su posebno uočljive u percepciji vrsta nasilja koje se adresiraju ali i u samim strategijama djelo-

vanja, dok oba skupa odgovora prepoznaju značaj prevencije nasilja i promocije dijaloga.

Tabela 3: Uloga profesije u izgradnji i održavanju mira

Aspekt	Studenti socijalnog rada - primjeri odgovora	Studenti sigurnosnih i mirovnih studija - primjeri odgovora	Sličnosti / Razlike
Glavni fokus	„Socijalni rad doprinosi miru tako što jača zajednice, podržava ranjive grupe, potiče dijalog i nenasilno rješavanje sukoba, te radi na smanjenju siromaštva, nejednakosti i diskriminacije.“	„Moja profesija doprinosi miru kroz analizu i prevenciju uzroka konflikta, fokus je na reformi institucija i transformaciji nasilnih obrazaca u dijalog i sistemsku sigurnost.“	Sličnost: oba doprinose prevenciji nasilja i očuvanju mira. Razlika: socijalni rad - fokus na zajednice i pojedince; sigurnosne studije - fokus na institucije i sistem.
Praktični pristupi	„Kroz prevenciju nasilja, savjetovanje, edukaciju, radionice, medijaciju, podizanje svijesti i razvoj empatije i tolerancije.“	„Kroz izradu politika, rad u institucijama sigurnosti, međunarodnim misijama, edukaciju zajednica, represivne i preventivne mjere.“	Sličnost: oba odsjeka koriste edukaciju i prevenciju. Razlika: socijalni rad - direktan rad sa ljudima; sigurnosne studije - institucionalni rad i sistemske mjere.
Vrste nasilja koje se adresiraju	„Porodično nasilje, vršnjačko nasilje, psihičko i fizičko nasilje, seksualno nasilje, rad na smanjenju diskriminacije i nejednakosti.“	„Direktno nasilje (rat/konflikt), političko nasilje, fizičko nasilje; manje fokus na vršnjačko, strukturalno i porodično nasilje.“	Sličnost: oba adresiraju fizičko nasilje. Razlika : socijalni rad - svakodnevni, lokalni oblici; sigurnosne studije - politički i ratni oblici nasilja.
Cilj doprinosa miru	„Naša profesija može značajno doprinijeti stvaranju ličnog mira i sigurnog okruženja u svim segmentima, posebno uz saradnju sa raznovrsnim stručnjacima.“	„Spriječiti eskalaciju nasilja i podržati održiv, pravedan mir kroz jačanje institucija, promociju dijaloga i saradnju.“	Sličnost: prevencija nasilja i jačanje mira. Razlika: socijalni rad - ljudska dimenzija; sigurnosne studije - institucionalna i sistemska dimenzija.
Etika i vrijednosti	„Socijalni radnici rade direktno sa pojedincima, porodicama i grupama, posebno sa onima koji su ranjivi, marginalizirani ili izloženi diskriminaciji.“	„Policija čuva mir kroz represivne mjere i reaguje kada dođe do sukoba ili kršenja zakona kako bi zaštitila građane i uspostavila red.“	Sličnost: oba naglašavaju ljudska prava i etiku. Razlika: socijalni rad - kroz direktnu podršku i edukaciju; sigurnosne studije - kroz zakon, pravne i sigurnosne mehanizme.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Rezultati istraživanja ukazuju na to da studenti oba studijska programa posjeduju relativno visok nivo razumijevanja fenomena mira i nasilja. Mir se dominantno percipira kao višedimenzionalan i procesualan fenomen koji nadilazi odsustvo direktnog nasilja te uključuje elemente socijalne pravde, sigurnosti i društvene stabilnosti. Razlike između studijskih programa prvenstveno se odnose na fokus interpretacije: studenti sigurnosnih i mirovnih studija naglašavaju političko-institucionalne aspekte mira, dok studenti socijalnog rada ističu značaj socijalne pravde i svakodnevnih društvenih odnosa. Uprkos tim razlikama, prisutan je visok stepen saglasnosti o društvenim nejednakostima kao prepreci miru.

Kada je riječ o nasilju, rezultati pokazuju da studenti najlakše prepoznaju fizičko nasilje, dok su verbalni i suptilniji oblici nasilja slabije percipirani. Također, izražena je percepcija povećane učestalosti nasilja i njegove normalizacije u savremenom društvu. Dobijeni nalazi u velikoj mjeri potvrđuju teorijsko razlikovanje između negativnog i pozitivnog mira (Galtung 1969). Iako dio studenata mir i dalje primarno povezuje s odsustvom direktnog nasilja, značajan broj ispitanika prepoznaje i šire dimenzije mira koje uključuju pravedne društvene odnose i smanjenje strukturalnih nejednakosti. Studenti sigurnosnih i mirovnih studija pokazuju veću usklađenost s ovim teorijskim konceptima, što se može dovesti u vezu s njihovim kurikulumom. S druge strane, studenti socijalnog rada reflektiraju praktično razumijevanje strukturalnog nasilja i socijalne pravde, iako rjeđe koriste teorijsku terminologiju. Ove razlike mogu se dodatno interpretirati kroz savremene pristupe studijama mira (Richmond 2011), koji ukazuju na distinkciju između institucionalnog i svakodnevnog mira. Nalazi o percepciji nasilja potvrđuju dominaciju tradicionalnog razumijevanja nasilja kao fizičkog čina, dok su manje vidljivi oblici, poput strukturalnog i kulturnog nasilja, slabije prepoznati.

Ipak, rezultate treba posmatrati u svjetlu određenih ograničenja. Istraživanje je provedeno na uzorku studenata jednog fakulteta, što ograničava mogućnost generalizacije. Također, prisutna je neravnomjerna spolna zastupljenost, posebno na Odsjeku za socijalni rad, kao i oslanjanje na subjektivne procjene ispitanika. Buduća istraživanja trebala bi obuhvatiti širi i raznovrsniji uzorak, koristiti komparativne pristupe te uključiti longitudinalna istraživanja radi praćenja promjena tokom obrazovanja. Poseban fokus potrebno je usmjeriti na dublje razumijevanje verbalnog i strukturalnog nasilja. Rezultati istraživanja ukazuju i na potrebu jačanja nastavnih sadržaja koji se odnose na manje prepoznate oblike nasilja, kao i na značaj interdisciplinarnog pristupa u obrazovanju.

Zaključno, studenti oba studijska programa mir i nasilje razumiju kao kompleksne i višedimenzionalne fenomene, pri čemu se uočene razlike mogu povezati sa specifičnostima njihovih obrazovnih usmjerenja. Održivi mir zahtijeva integrisani pristup koji povezuje institucionalne mehanizme, društvene strukture i svakodnevne društvene odnose. U tom kontekstu, visoko obrazovanje ima ključnu ulogu u razvoju kompetencija budućih profesionalaca za prepoznavanje, prevenciju i transformaciju nasilja, kao i aktivno doprinošenje izgradnji pozitivnog mira.

LITERATURA

1. Agencija za statistiku (2026), *Žene i muškarci u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo
2. Ajduković, Dean, Marina Ajduković (2010), "Nasilje u obitelji: Što zdravstveni djelatnici mogu učiniti", *Medicina Fluminensis*, 46(3), 292-299.
3. Bašić, Sanela (2025), "Nasilje nad ženama u intimnim partnerskim odnosima: Ka koordiniranom multisektorskom pristupu zaštiti i prevenciji", *Društvena kriza i socijalni rad*, 1(1), 40-71.
4. Bašić, Sanela (2024), *Socijalni rad u Bosni i Hercegovini: Društveni uvjeti i profesionalne perspektive*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
5. Bjelošević, Edin, Sonja Bjelošević, Halima Hadžikapetanović (2020) "Peer violence as a problem of the modern society", *Psychiatria Danubina*, 32(3), 371-377.
6. Ćurak, Nerzuk (2016), *Rasprava o nasilju i miru: Geopolitika rata – Geopolitika mira – Studije mira*, Buybook, Sarajevo
7. Ćurak, Nerzuk, Selma Ćosić (2019), *Hrestomatija za internu upotrebu (Nauka o miru)*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
8. Ćurak, Nerzuk (2020), "Rasprava o miru i sigurnosti – feministička paradigma", u: Amila Ždralović, Saša Gavrić, Mirela Rožajac-Zulčić (ur.) *Kojeg je roda sigurnost*, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo, 27-40.
9. Fromm, Erich (1973), *The anatomy of human destructiveness*, Holt, Rinehart and Winston, New York
10. Galtung, Johan (1969), "Violence, Peace and Peace Research", *Journal of Peace Research*, 6(3), 167-191
11. Gatfield, Emma, Patrick O'Leary, Silke Meyer, Menka Tsantefski, Kathleen Baird (2021), "A multitheoretical perspective for addressing domestic and family violence: Supporting fathers to parent without harm", *Journal of Social Work*, 22(4), 876-895.

12. Grbić, Olivera, Jagoda Petrović (2018), "Kritička perspektiva razvoja zajednice u obrazovanju za socijalni rad: Promjena u pristupu marginalizaciji i socijalnoj isključenosti", *Društvene devijacije*, 4(4), 168–176.
13. Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine (2018), *Specijalno izvješće o nacionalnoj i spolnoj strukturi zaposlenih u policijsko-sigurnosnim agencijama u Bosni i Hercegovini*, Banja Luka
14. Kafula, Chilala S. (2016), "The Role of Social Work in Peace, Human Rights, and Development in Africa", *Journal of Education & Social Policy*, 3(5), 115-121.
15. Payne, Malcom (2001), *Savremena teorija socijalnog rada*, Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Banja Luka
16. Reardon, Betty A., Asha Hans (2010), *The gender imperative: Human security vs state security*, Routledge, New York
17. Richmond, Oliver P. (2014), *Peace: A very short introduction*, Oxford University Press. New York
18. Sofović, Jasna, Berina Hačam (2015), *Vršnjačko nasilje: priručnik za odrasle*, SOS Dječija sela Bosne i Hercegovine, Sarajevo
19. *Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2024-2027*, Službene novine Federacije BiH, broj 100/23.
20. Yesufu, Adenike (2009), "A Peace Paradigm in Social Work", *Socialist Studies*, 2(2), 79-104.
21. Žilić, Marija, Josip Janković (2016), "Nasilje", *Socijalne teme*, 1(3), 67-87.

Internet izvori:

1. Galtung Institute for Peace theory and Peace practice, link: <https://www.galtung-institut.de/en/home/johan-galtung/>, datum pristupa: 27. 01. 2026.
2. IASSW i IFSW. 2015. Global Definition of Social Work, link: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-ofsocial-work/>, datum pristupa: 30. 01. 2026.
3. The University of Manchester, link: <https://research.manchester.ac.uk/en/persons/oliver.richmond>, datum pristupa: 27. 01. 2026.

PERCEPTION OF VIOLENCE AND PEACE AMONG THE STUDENT POPULATION OF THE FACULTY OF POLITICAL SCIENCES, UNIVERSITY OF SARAJEVO

Summary:

Phenomena of violence and peace represent important theoretical and professional categories in contemporary social sciences, within which students at the Faculty of Political Science are educated, particularly at the Department of Security and Peace Studies and the Department of Social Work. Although both departments are grounded in contemporary theoretical approaches, there has been insufficient research into the extent to which students internalize these concepts, recognize different forms of violence, and perceive their own professional responsibility in peacebuilding. The results show that students from both departments clearly distinguish between positive and negative peace and recognize various forms of violence. However, certain differences have been observed depending on departmental affiliation: social work students primarily perceive their professional contribution to peace through working with individuals and communities, while students of security and peace studies place greater emphasis on institutional reforms, along with differences in highlighting specific forms of violence. These differences primarily relate to the ways in which peace and violence are professionally operationalized, while at the normative and value level there is a high degree of convergence, confirming the existence of a shared theoretical and value framework.

Keywords: peace; violence; student population; Faculty of Political Science UNSA; professional identity

Adrese autorica

Authors' address

Vasva Smajlović Duranović
Univerzitet u Sarajevu
Fakultet političkih nauka
vasva.smajlovic@fpn.unsa.ba

Fatima Mahmutović
Univerzitet u Sarajevu
Fakultet političkih nauka
fatima.mahmutovic@fpn.unsa.ba

